

Úvod

Bratislava – mesto, v ktorom sa dlhé storočia miešali rôzne kultúrno-národnostné a spoločenské vplyvy. Tie vdýchli mestu jedinečnú atmosféru, ktorá v ňom dominantne pretrvávala najmä do roku 1918. Práve do tohto obdobia prevládala v meste pestrofarebná zmes maďarskej, nemeckej ako aj židovskej kultúry. Výnimočnosť mesta podčiarkovala aj spätosť a blízkosť s európskymi metropolami ako Viedeň a Budapešť. Oboma smermi putovalo do mesta a z neho nespočetné množstvo hudobníkov, umelcov či bežných ľudí. Navštevovali kultúrne podujatia, diskutovali pri káve alebo sa len tak prechádzali uličkami týchto malebných miest.

V posledných desaťročiach 19. storočia bola Bratislava (vtedy Prešporok) svedkom rozletu veľkých hudobných talentov. Mená ako Franz Schmidt, Ernst von Dohnányi a Béla Bartók sa nezmazateľne zapísali nielen do histórie samotného mesta, ale aj do dejín hudby. Spájalo ich napr. štúdium na tamajšom Kráľovskom katolíckom gymnázium, kde získavali aj prvé hudobné skúsenosti. Napriek ich medzinárodnému významu je povedomie o ich pôsobení v oblasti hudobného života a vzťahu k Bratislave doteraz veľmi slabé. Cieľom príspevku je priblíženie Dohnányiho detstva a mladosti v Bratislave, vykreslenie vtedajšej kultúrnej atmosféry mesta a oboznámenie sa s charakterom jeho tvorby a najvýznamnejšími dielami.

1. Ernst von Dohnányi – bratislavské obdobie

Skladateľ, dirigent, klavirista a pedagóg Ernst von Dohnányi sa narodil 27. júla 1877 v Bratislave, v dome na Klariskej ulici č. 12, kde strávil aj celé svoje detstvo. Na druhej strane ulice sa nachádzal kláštor klarisiek (pôvodne rádu cisterciánok). Táto budova sa stala v 18. storočí Kráľovským katolíckym gymnázium.

Ak by sme mali spomenúť jednu inštitúciu, ktorá v hudobnej histórii mesta Bratislava zohrala poprednú úlohu, je možné, že by sme sa vo významnosti jednotlivých ustanovizní nezhodli. Je nesporné, že pod rozvoj hudobného života sa ich podpísalo niekoľko. Z môjho pohľadu však zohráva kľúčovú úlohu práve **K r á ľ o v - s k é k a t o l í c k e g y m n á z i u m**. Na jeho chodbách a v jeho priestoroch sa odohrávala kulminácia azda jednej z najtalentovanejších generácií hudobníkov a budúcich skladateľov v histórii mesta. Franz Schmidt, Ernst von Dohnányi, Béla Bartók a Alexander Albrecht tu nadobudli nielen prvé vedomosti všeobecného charakteru. Rozvíjali sa aj po stránke hudobnej a s gymnázium sú späté aj ich prvé hudobné skúsenosti.

Kráľovské katolícke gymnázium patrilo k popredným uhorským vzdelávacím inštitúciám. Ku gymnáziumu patrilo aj susediaci klariský kostol. Ten sa stal nielen miestom gymnaziálnych bohoslužieb, ale aj koncertným priestorom.¹ Samotné gymnázium si postupne vybudovalo dobrú povest', čo sa prejavilo aj zvýšeným záujmom o štúdium. Pre študentov bolo k dispozícii kvalitné zázemie a vybavenie. Tri gymnaziálne knižnice poskytovali rozsiahle zbierky a literatúru z oblasti zemepisu, histórie, prírodopisu, ale aj matematiky a fyziky. Okrem

Andrej PRACHÁR

Katedra teórie hudby, Hudobná a tanečná fakulta,
Vysoká škola múzických umení, Bratislava

Dohnányiho Bratislava*

Dohnányi's Bratislava

Bratislava is a city in which various cultural, national and social influences have been converging for many centuries. These influences have endowed the city with a unique atmosphere, especially in the period before 1918. In the last decades of the nineteenth century, Bratislava was a city in which a number of musical talents flourished. Names like Franz Schmidt, Ernst von Dohnányi and Béla Bartók are forever written not in the histories of not only the city itself, but also music. Despite their international significance, our understanding of their contribution to musical life in Bratislava and of their close relations with the city is still weak. The aim of this paper is to introduce Dohnányi's most important pieces and examine his childhood and his young years in Bratislava with an emphasis on the multicultural life of the city which clearly influenced the nature of his work.

Keywords: history of music; 20th century; Slovakia; Bratislava; Dohnányi, Ernst von; Bratislava; musical topography
Number of characters / words: 30 157 / 4 399
Number of figures: 3

* Revidovaná a aktualizovaná verzia príspevku predneseného na Jarnej muzikologickej dielni pedagógov KTH VŠMU *Vade ad formicam, o piger* (Bratislava, 4. 5. 2022), por. tiež PRACHÁR, Andrej: *Ernst von Dohnányi a Bratislava*, in: JAMUSICA 2022/1-2, <https://jamusica.jamu.cz/?p=954>.

¹ ALBRECHT, Ján: *Spomienky bratislavského hudobníka*, Bratislava: Vydavateľstvo PT, 1998, s. 22.

všeobecného vzdelávania ponúkalo gymnázium aktivity aj z iných sfér, ako divadlo, umenie alebo práve hudba. Študenti mali možnosť navštevovať mládežnícky spevácky zbor a školský orchester. Spolu vystupovali na rôznych podujatiach, ako školských, tak aj mimoškolských.² Šikovní študenti mali možnosť hrať aj na organ v klariskom kostole a zabezpečovať hudobnú produkciu počas gymnaziálnych omší. Práve na tejto pozícii sa postupne vystriedali Franz Schmidt, Ernst von Dohnányi, Béla Bartók a Alexander Albrecht.³ V roku 1903 vzniká na gymnáziu dokonca aj tzv. samovzdelávaci krúžok, »kde sa recitujú básne a prednáša próza, čítajú písomné práce a preklady, hrá sa divadlo«. ⁴ Od šesťdesiatych rokov 19. storočia sa na gymnáziu vytvorila ďalšia pozoruhodná tradícia. Študenti založili sláčikové kvarteto, ktoré vystupovalo na gymnaziálnych akadémiách. Táto tradícia sa potom stala pre vyučovanie hudby tejto inštitúcie charakteristickou.⁵

Jednou z najvýraznejších pedagogických osobností, ktoré na gymnáziu pôsobili, bol Friedrich von Dohnányi,⁶ otec Ernsta von Dohnányiho. Bol učiteľom matematiky a fyziky. Okrem toho vyučoval aj spev a hudbu. V školskom roku 1885/86 vyučoval týždenne tri hodiny spevu, z toho dve hodiny pre začiatok a jednu hodinu duety, kvartetá a zborový spev. Na obligátnych hodinách hudby vyučoval týždenne jednu hodinu hry na husle pre začiatok a pokročilých, ako aj dve hodiny hry v kvartete.

Friedrich von Dohnányi pochádzal z rodu Dohnányiovcov. V roku 1667 im udelil uhorský kráľ Leopold I. šľachtický titul. Tento rod pochádzal z obce Sobotište.⁷ Friedrich von Dohnányi sa po štúdiách v Trnave a vo Viedni stáva učiteľom v Kremnici a neskôr v Banskej Bystrici. Práve pôsobenie v Banskej Bystrici zohralo z hľadiska dejín slovenskej hudby kľúčovú rolu. Ako uvádza slovenský skladateľ Vladimír Godár:

»Už tu organizoval stretnutia komorného muzicírovania a bol to práve on, čo osudovo ovplyvnil dejiny slovenskej hudby. Pozval totiž do Banskej Bystrice svetoznámeho husľového virtuóza Ede Reményiho, osobného priateľa Johanna Brahmsa a Ferenc Liszta, a práve Reményi tu ovplyvnil Bellu v jeho rozhodnutí venovať sa hudbe ako hlavnej životnej náplni.«⁸

V roku 1873 sa Friedrich von Dohnányi spolu so svojou manželkou Ottiliou presťahoval do Bratislavy. Jeho najväčšou záľubou a vášňou bola hudba. Hral na violončelo a udržiaval si dobrú techniku hry. Ján Albrecht na neho spomína ako na jedného »z najhorlivejších komorných hráčov v našom meste«.⁹

Vo vtedajšom Prešporoku existoval lokálny zvyk – muži chodili pred večerou na pivo, kde spolu diskutovali o rôznych udalostiach a takisto muzicírovali. Friedrich von Dohnányi často so sebou brával aj svojho syna Ernsta. Ten vždy s veľkým záujmom a pozornosťou sledoval a počúval, ako jeho otec hrá s priateľmi komornú hudbu. Práve tieto muzicírovania boli jedny z prvých kontaktov Ernsta von Dohnányiho s hudbou. Otec videl synov talent, ale odmietol mu dávať hodiny zo

Obr. 1:
Rodný dom Ernsta von Dohnányiho, Klariská 10, Bratislava,
<https://bratislavskerozky.sk/ernst-von-dohnanyi-1877-1960-spomienie-si-bratislava-na-svojho-velkeho-rodaka/>

² ORTVAY, Tivadar: *Ulice a námestia Bratislavy. Staré mesto. Altstadt – Óváros*, Bratislava: Vydavateľstvo PT, 2006.

³ ALBRECHT, Ján: *Spomienky bratislavského hudobníka* (← pozn. 1), s. 22.

⁴ ORTVAY, *Ulice a námestia Bratislavy. Staré mesto. Altstadt – Óváros* (← pozn. 2), str. 76

⁵ OTTNER, Carmen (ed.): *Franz Schmidt und Pressburg* [Studien zu Franz Schmidt, 12], Wien: Doblinger, 1999, s. 18.

⁶ Maďarská verzia: Frigyes von Dohnányi.

⁷ Obec patrila pod Nitriansku stolicu, dnes spadá pod okres Senica.

⁸ GODÁR, Vladimír: *Epoché – programový bulletin festivalu slovenskej hudby 2006*, Bratislava: Spolok slovenských skladateľov Slovenskej hudobnej únie, 2006, str. 58.

⁹ ALBRECHT, Ján: *Spomienky bratislavského hudobníka* (← pozn. 1), str. 23.

Obr. 2:
Rodina Dohnányiov-
cov v roku 1900: zľava
Friedrich, Marie,
Ernst a Otilie,
[http://www.zti.hu/
mza-dohnanyi/index_
en.asp?pg=e17](http://www.zti.hu/mza-dohnanyi/index_en.asp?pg=e17)

rom hral aj jeho otec. Predviedli Schumannovo *Klavírne kvinteto Es dur*, op. 44. Mladý Ernst von Dohnányi zožal búrlivý potlesk. 28. decembra 1890 napokon predviedol svoj prvý sólový recitál. Dejiskom recitálu bola Veľká sála Starej radnice. Organizátorom koncertu bol Prešburger Singverein. Program bol nasledovný:

- Fryderyk Chopin: *Nokturno*, op. 31/1;
- Felix Mendelssohn-Bartholdy: *Scherzo h mol*;
- Ferenc Liszt: *Uhorská rapsódia č. 8*;
- Ernst von Dohnányi: 2 zo 6 *fantazijných kusov a prídavok Scherzo*.

V roku 1891 skomponoval *Pieseň na privítanie* pre školský zbor, orchester, klavír a harmónium. Skladba vznikla k príležitosti osláv menín riaditeľa gymnázia. 8. júna 1892 mala premiéru Dohnányiho *Omša C dur* pre alt, tenor, zbor, sláčikový orchester a organ. Kompozícia vznikla k ukončeniu školského roka a zožala mimoriadny úspech. Na organe hral sám mladý skladateľ a dirigoval jeho otec Friedrich. Úspech tohto diela zaručili jeho ďalšie reprízy: 19. 6. v Blumentáli, 28. 6. u jezuitov, ako aj ďalšie dve uvedenia 29. 6. a 4. 9 1892. *Omša* sa uvádzala aj po odchode Ernsta von Dohnányiho do Budapešti (t. j. po roku 1894). Z tohto obdobia pochádzajú aj ďalšie cirkevné diela, ktoré skomponoval: *Pater noster pre zmiešaný zbor*, *O salutaris et Ave, verum a Veni, Sancte Spiritus pre mužský zbor*.¹³

strachu, že sa z neho stane ďalší »mladý génius« alebo tzv. »zázračné dieťa«. Prvé vzdelávanie v oblasti hudby tak predstavovalo pre Ernsta von Dohnányiho najmä počúvanie a vychutnávanie si hudby.¹⁰

Letá trávila Dohnányiho rodina v Brezne (vtedy Breznóbánya) u starej mamy. Práve tu sa Ernst ako šesťročný začal učiť hrať na klavír. Vyučoval ho jeho otec, ktorý síce nebol najlepší klavirista, ale výborný učiteľ. Pre mladého Ernsta bolo učenie ako hra, ktorá ho veľmi bavila.¹¹ Prvé kompozičné kroky potom podnikol ako sedemročný. Na Vianoce si prial notový papier, aby mohol začať písať vlastné skladby. Prvou skladbou bola skladba *Gebet (Modlitba)*. Nasledovalo *6 krátkych skladieb pre husle a klavír*. Svoje prvé diela hrával spolu s otcom, z čoho mal veľkú radosť. Postupne začal komponovať aj menšie klavírne skladbičky. Už v detstve sa zaujímal o diela skladateľov, ako boli Josef Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven či Robert Schumann. U Ernsta von Dohnányiho sa vyvinula schopnosť výbornej hry z listu. Otec Friedrich si čoskoro uvedomil, že jeho syn ho prerástol. V ôsmich rokoch preto začína Ernst študovať u Karla Forstnera, organistu Dómu sv. Martina.¹²

V deviatich rokoch nastupuje na Kráľovské katolícke gymnázium. Na »školskej« pôde sa odohralo aj jeho prvé verejné vystúpenie. Každoročne sa 3. novembra odohrávala slávnosť k meninám riaditeľa gymnázia. V roku 1886 odohral mladý Ernst na tejto slávnosti klavírny part z Mozartovho *Klavírneho kvarteta g mol*. Napriek mladému veku bola jeho interpretácia výrazná a energická. Ďalšie verejné vystúpenie nasledovalo 12. decembra 1889. Ako dvanásťročný odohral koncert spolu so sláčikovým kvartetom, v kto-

¹⁰ DOHNÁNYI, Ilona von – GRAYMES, James A.: *Ernst von Dohnányi. A Song of Life*, Bloomington: Indiana University Press, 2002, s. 4.

¹¹ Tamtiež, s. 5-6.

¹² Tamtiež, s. 6-7.

¹³ Tamtiež, s. 7-9.

V roku 1892 začína Karl Forstner učiť Dohnányiho harmóniu podľa metódy Karla Meyerbergera. Podľa manželky Ilony von Dohnányi Ernsta tieto hodiny nudili a zaujímal sa viac o hru na organe. Výsledkom tohto záujmu boli organové recitály, kde interpretoval hudbu Johanna Sebastiana Bacha, Felixa Mendelssohna-Bartholdyho, Ferenc Liszta a aj svoje vlastné diela. Žurnalista Emil Kumlik spomína, že tieto recitály zaznamenali naozaj veľký úspech. Ernst von Dohnányi hrával na organe počas letných dní aj v Brezne. Tu skomponoval aj svoju jedinú sólovú organovú skladbu – *Fantáziu C dur*. Venoval ju miestnemu organistovi Franzovi Regerovi. Mladý Ernst hrával na organe aj počas nedelných omší v dóme. Organ rozoznieval aj počas gymnaziálnej nedelnej omše v kostole klarisiek. Na miesto organistu nastúpil po Franzovi Schmidtovi. S hraním na gymnaziálnych omšiach sa spájajú aj jeho prvé »hudobné« zárobky. Po Ernstu von Dohnányim sa stal gymnaziálnym organistom o štyri roky mladší Béla Bartók, s ktorým bol Dohnányi veľký kamarát.¹⁴

Ernst spolu s otcom trávil istú časť leta u starého mládenca a vášnivého amatérskeho muzikanta Karla Haulika v Herestyény. Konali sa tam hudobné večery, zábavy a muzicírovanie. V Herestyény odznelo *Klavírne kvarteto Fis mol*, ktoré Ernst skomponoval, keď mal 14 rokov. Vypočul si ho aj viedenský maliar Ernst Stohr a bol z diela nadšený. Pričinil sa o to, aby sa hralo vo Viedni, čo sa aj udialo 11. marca 1894. Skladbu interpretovalo Prvé viedenské ľudové kvarteto a za klavírom sedel sám mladý skladateľ. Táto udalosť bola ďalším dôležitým odrazovým mostíkom v jeho kariére.¹⁵

V roku 1894 odchádza Ernst von Dohnányi na štúdiá do Budapešti. Na želanie otca šiel študovať maďarský a nemecký jazyk a literatúru. Prihlášku si však podal aj na Hudobnú akadémiu s cieľom splniť si svoj sen – stať sa profesionálnym hudobníkom.¹⁶ V Budapešti študoval klavír a kompozíciu. Jeho pedagógom klavírnej hry bol István Thomán, žiak Ferenc Liszta. Kompozíciu študoval u Hansa Koesslera.¹⁷ U tých istých pedagógov študoval aj Béla Bartók a po ňom aj ďalšia bratislavská osobnosť, skladateľ Alexander Albrecht.¹⁸

2. Návraty do Bratislavy

Vychádzajúc z knihy *A Song of Life* sa dozvedáme, že Ernst von Dohnányi sa po svojom odchode do Budapešti vracal domov, do Bratislavy, pravidelne do roku 1902. Do tohto obdobia trávil v Bratislave s rodinou každé Vianoce. Počas jeho návratov odohral v Bratislave aj niekoľko koncertov.¹⁹

Ako študent budapeštianskej Hudobnej akadémie sa po skončení školského roka vrátil domov a časť leta strávil s rodičmi v Brezne. V novembri 1897 odohral počas pobytu v Bratislave recitál pre priateľov a arcivojvodkyňu Izabelu. Vianoce toho istého roku strávil doma. V apríli 1898 absolvoval Ernst v Maďarsku koncertné turné. Po jeho skončení prišiel opäť navštíviť rodinu. V rámci tohto pobytu strávil istý čas aj na Železnej studničke (pravdepodobne v bývalom sanatóriu). Potreboval pokoj a klud, aby dokončil svoj *Koncert pre klavír a orchester e mol*, ktorý komponoval pre súťaž firmy Bösendorfer. Na jeseň 1898 ho čakalo ďalšie turné, tentokrát v Anglicku. Aj pred ním však navštívil Bratislavu a až následne odcestoval. V Anglicku bol ubytovaný u Caroline Geisler-Schubert, ktorá bola vnučkou Ferdinanda Schuberta, brata Franza Schuberta. Caroline bola takisto rodáčkou z Prešporka. Bola výbornou klaviristkou a žiačkou Clary Schumann. Môžeme tak tvrdiť, že Bratislava dala svetu ďalšieho výborného hudobníka, o ktorom málokto vie! Ernst von Dohnányi koncertné turné v Anglicku prerušil, aby mohol Vianoce stráviť doma spolu s rodinou.²⁰

19. januára 1899 uvádza Ernst von Dohnányi v Bratislave spolu s vojenským orchestrom Beethovenov *Klavírny koncert č. 4 G dur*. Práve interpretácia tohto klavírneho koncertu mu vynesla medzinárodnú slávu a uznanie. Na tomto podujatí odzneli aj Dohnányiho diela, konkrétne predohra *Zrúnsky* a *Klavírne kvinteto c mol*. Kvinteto odohral spolu s Fitznerovým kvartetom z Viedne. Počas leta 1899 začína mladý skladateľ v Bratislave komponovať *Sonátu pre klavír a violončelo b mol*. Dokončil jej prvú časť. Okrem komponovania využíval svoj voľný čas na

¹⁴ DOHNÁNYI – GRAYMES: *Ernst von Dohnányi* (↵ pozn. 10), s. 9-11.

¹⁵ Tamtiež, s. 13.

¹⁶ Tamtiež, s. 14-15.

¹⁷ KALINAYOVÁ-BARTOVÁ, Jana a kol.: *Hudobné dejiny Bratislavy. Od stredoveku po rok 1918*, Bratislava: Ars Musica, 2020, s. 399.

¹⁸ ALBRECHT, Alexander: *Túžby a spomienky. Úvahy a retrospektívne pohľady skladateľa*, Bratislava: Hudobné centrum, 2008, s. 48.

¹⁹ DOHNÁNYI – GRAYMES: *Ernst von Dohnányi* (↵ pozn. 10), s. 48.

²⁰ Tamtiež, s. 29-32.

Obr. 3:
Ernst von Dohnányi
a jeho prvá žena Elsa
Kunwaldová, 1900,
[http://www.zti.hu/
mza-dohnanyi/index_
en.asp?pg=e17](http://www.zti.hu/mza-dohnanyi/index_en.asp?pg=e17)

zdokonalovanie klavírnej hry. Tejto činnosti sa venoval zriedkavo. Dokázal si totiž udržať mimoriadnu technickú zručnosť, aj keď cvičil málo. Tentokrát však čelil obrovskej záťaži s cieľom rozšíriť a zdokonaľiť svoj koncertný repertoár. Na jeseň ho čakalo veľké množstvo koncertov v Anglicku. Vianoce toho istého roku (1899) tiež strávil doma, keďže po Novom roku ho opäť čakal nabitý koncertný program.²¹

Najbližší Dohnányiho koncert v Bratislave sa uskutočnil 2. februára 1900. Na koncerte opäť vystúpil s Fitznerovým kvartetom. Program koncertu bol zostavený čisto z diel samotného autora. Odznelo *Sláčikové kvarteto A dur* a v premiére *Sextet B dur* (pôvodne »študentská« kompozícia, ktorú skladateľ v roku 1898/99 opäť zrevidoval). Aj nasledujúce leto 1900 trávi Dohnányi v Bratislave. V tomto čase začína komponovať aj *Symfóniu d mol*, op. 9. Časť leta 1900 strávil s rodinou Kunwaldových v Tatrách (Dohnányiho známi z Budapešti). Tu sa prehĺbil jeho veľmi blízky vzťah s Elsou Kunwaldovou. Rozhodol sa s touto mladou dámou oženiť. Pár sa zosobášil

11. októbra 1900 v Bratislave. Elsa Kunwaldová sa tak stala jeho prvou manželkou. Vianoce 1902 boli prvé, ktoré Ernst nestrávil s rodinou v Bratislave. Jeho manželka Elsa čakala druhé dieťa a chcela byť blízko svojej matky v Budapešti. 10. novembra 1909 zomiera Dohnányiho otec Friedrich. Nie je však uvedené, či sa pohrebu v Bratislave zúčastnil aj Ernst.²² Môžeme však predpokladať, že na základe dobrého vzťahu, ktorý s otcom mal, sa pohrebu zúčastnil.

Aj po roku 1902 Dohnányi niekoľkokrát Bratislavu navštívil, avšak už nie pravidelne. Väčšina z jeho ďalších návratov bola spojená s koncertnou činnosťou. Najnovšia publikácia *Hudobné dejiny Bratislavy* informuje:

»Podľa predbežných výskumov vystúpil do roku 1918 na samostatných klavírných recitáloch, koncertoch s orchestrom alebo komorných koncertoch minimálne dvadsaťkrát.«²³

Jedno z väčších vystúpení odohral s vojenskou kapelou Karla Römetha 16. januára 1918. V jeho podaní odznel Beethovenov *Klavírny koncert č. 3 c mol*, op. 37, a Chopinov diela *Nocturno H dur*, op. 62, *Mazurka fis mol*, op. 59, a *Valčík As dur*, op. 42. Koncertné návraty sa uskutočnili aj v medzivojnovom období.²⁴

Ernst von Dohnányi mal k svojmu rodisku, k Prešporoku – Bratislave – veľmi vrúcny vzťah. Ak padla reč na jeho rodisko, zakaždým hrdlo a vzdorovito prehlásil: »Narodil som sa v uhorskom korunovačnom meste, Poszony.«²⁵ Ťažko sa vyrovnával so skutočnosťou, že Prešporok bol v roku 1919 pričlenený k Československu a oficiálne premenovaný na Bratislavu.

3. Diela skomponované počas života v Bratislave

Skladateľský odkaz Ernsta von Dohnányiho je mimoriadne bohatý. Oficiálne registrujeme 164 kompozícií. Opusové číslo však priradil iba k 48 dielam. Dohnányiho tvorbu môžeme charakterizovať nasledovne:

»Jeho osobný kompozičný štýl bol založený na dokonalom zvládnutí tradičných kompozično-technických prostriedkov a modifikovaní neskororomantickej zvukovosti.«²⁶

²¹ DOHNÁNYI – GRYMES: *Ernst von Dohnányi* (◀ pozn. 10), s. 33-38.

²² Tamtiež, s. 38-62.

²³ KALINAYOVÁ-BARTOVÁ a kol., *Hudobné dejiny Bratislavy. Od stredoveku po rok 1918* (◀ pozn. 17), s. 401.

²⁴ Tamtiež, s. 401.

²⁵ DOHNÁNYI – GRYMES: *Ernst von Dohnányi* (◀ pozn. 10), s. 74.

²⁶ KALINAYOVÁ-BARTOVÁ a kol., *Hudobné dejiny Bratislavy. Od stredoveku po rok 1918* (◀ pozn. 17), s. 401

Dohnányi ako skladateľ v hudbe skutočne rešpektoval pretrvávajúce hodnoty a tradície. Moderné smery mu neboli blízke. Jednak z pozície skladateľa, ale aj klavírneho virtuóza – nevidel v nich dostatočný priestor pre improvizáciu. Jeho hudobnú reč nemožno označiť za búrlivú či výbušnú. Dohnányiho hudba pôsobí povznášajúco, príjemne aj upokojujúco.²⁷ Zoznam Dohnányiho diel nám ponúka niekoľko zdrojov, z ktorých môžeme čerpať. Mnohé z nich však skladateľovu tvorbu datujú až od prvého opusu, ktorým bolo *Klavírne kvinteto č. 1 c mol*, op. 1. Komplexný náhľad na jeho tvorbu poskytla už štúdia z roku 1964 *The Works of Ernő Dohnányi*, ktorej autorom je Imre Podhradzsky. Autor zozbieral a zanalyzoval všetky dostupné informácie o Dohnányiho dielach, ktoré zoradil do chronologického poradia. Sám autor spomína, že Dohnányiho skladateľský odkaz sa často datuje až od prvej »zrelej« kompozície, teda vyššie spomenutého *Klavírneho kvinteta c mol*. Diela z jeho detstva a mladosti v Bratislave (1884-1895) absentovali. A práve Podhradzského štúdia ich čitateľovi ponúka v prehľadnom zozname. Zoznam týchto kompozícií obsahuje už aj kniha *A Song of Life* z roku 2002. Podhradzsky však podáva k daným skladbám okrem roku skomponovania aj ďalšie bližšie informácie, ako napr. obsadenie, počet častí, publikovanie/nepublikovanie diela, v prípade vokálnych/vokálno-inštrumentálnych kompozícií aj autora textovej predlohy, dátum svetovej premiéry, jej interpretov a príležitostne aj iné dostupné informácie.²⁸

Počas života v Bratislave skomponoval Ernst von Dohnányi takmer 70 skladieb. Ak sa na ich zoznam pozrieme bližšie, tak zistíme, že v ňom dominuje najmä komorná hudba a tvorba pre klavír. To nám podľa môjho názoru dokazuje veľký vplyv domáceho muzicírovania na tvorbu mladého skladateľa. Spomedzi komornej hudby sa objavuje časté spojenie klavír – violončelo či klavír – husle. Postupne sa objavujú aj skladby pre menšie komorné zoskupenia, napr. *Sláčikové kvinteto G dur* (1889), *Klavírne kvinteto B dur* (1889), *Sláčikové kvarteto D dur* (1889), *Veľké sláčikové kvarteto g mol* (1890), *Klavírne kvarteto fis mol* (1891-1893), *Sláčikové kvarteto a mol* (1893), *Sláčikové kvarteto d mol* (1893) a *Sláčikové sexteto B dur* (1893).²⁹

Od detstva môžeme badať skladateľovu inklináciu ku klavíru. Jeho raná tvorba obsahuje množstvo klavírných skladieb titulovaných ako *Bagatella*, *Etuda*, *Fantasiestück*, *Impromptu*, *Mazurka*, *Scherzo*, *Waltz* a pod. Autor v mladosti skomponoval aj niekoľko piesní, napr. *Zu deinen Füßen* pre alt, violončelo a klavír (1891), *Lied für eine Altstimme* pre alt, violončelo, harmónium a klavír (1891), *Die verlassene Fischersbraut* pre alt a klavír (1892), *Zwei Liedchen* pre alt a klavír (1892), *Das verlassene Mägdelein* pre alt a klavír (1892), *Du schönes Fischermädchen* pre tenor a klavír (1892) a ďalšie.³⁰

V jeho ranej tvorbe si našli miesto aj cirkevné diela. Prvú cirkevnú skladbu skomponoval v roku 1891. Bola to *Ave, Maria* pre tenor, bas, sólové husle a sláčikový orchester. V roku 1892 nasledovalo ďalšie cirkevné dielo, už spomínaná *Omša C dur* pre alt, tenor, zbor, sláčikový orchester a organ. Ďalšie cirkevné skladby sú (už vyššie zmienené): *Pater noster* pre zmiešaný zbor (1892), *O salutaris et Ave, verum a Veni, Sancte Spiritus* pre mužský zbor (1893). V roku 1893 tiež komponuje *Šiesty žalm* pre zdvojený zbor a *Kyrie* pre zmiešaný zbor a orchester.³¹

Rané diela Ernsta von Dohnányiho publikované neboli. Azda s výnimkou niektorých, ako *Klavírne kvarteto fis mol* a *Sláčikové sexteto B dur* (rev. 1896 a 1898/99), sa zachovali len v podobe rukopisov. Sám skladateľ sa nikdy nezaujímal o to, či budú jeho kompozície oficiálne vydané. Hovorieval:

»Umelec by nemal písať pre vydavateľa... Nemal by sa starať o to, či je zaplatený, alebo nie. Mal by tvoriť na základe duševnej potreby, nevyhnutnosti.«³²

Spomínané *Klavírne kvarteto fis mol* a *Sláčikové sexteto B dur* patria k popredným reprezentantom skladateľovej ranej tvorby. *Klavírne kvarteto fis mol* je kompozícia, ktorú skladateľ napísal vo veku 14 rokov. Svetová premiéra sa odohrala vo Viedni 11. marca 1894. Ako už bolo uvedené, dielo interpretovalo Prvé viedenské ľudové kvarteto (osobitne jeho členovia August Duesberg, Anna von Baumgarten a Adolf Nitsch) a za klavírom sedel sám mladý skladateľ.

²⁷ GRAYMES, James A. (ed.): *Perspectives on Ernst von Dohnányi*, Lanham (MD) etc.: Scarecrow Press, Inc., 2005, s. 20, 34.

²⁸ PODHRADZSKY, Imre: *The Works of Ernő Dohnányi (July 27, 1877–Feb. 9, 1960): A catalogue of his compositions*, in: *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 6/3-4 (1964), s. 357-373, <https://www.jstor.org/stable/901614?read-now=1&seq=1>.

²⁹ Tamtiež, s. 359-361.

³⁰ Tamtiež, s. 358-361

³¹ Tamtiež, s. 360-361.

³² DOHNÁNYI – GRAYMES: *Ernst von Dohnányi* (↵ pozn. 10), s. 38.

Možnosť vystúpiť vo Viedni bola pre Dohnányiho mimoriadne cennou skúsenosťou a dôležitým impulzom v jeho kariére. V tejto komornej skladbe je cítiť veľký vplyv hudby Johanna Brahmsa. Je to jeden z typických znakov Dohnányiho ranej tvorby. V skladbe cítiť aj inšpiráciu maďarskou ľudovou hudbou a vyžaruje z nej priam vrúcna, priateľská nálada. Zastávam názor, že kompozícia hudobne vystihuje atmosféru a hudobný kolorit vtedajšieho Prešporka.

Sláčikové sexteto B dur (jeho prvú verziu) napísal mladý Dohnányi v Bratislave v roku 1893. Toto dielo patrilo k tým, ktorými sa prezentoval na prijímacích pohovoroch do triedy kompozície na Hudobnej akadémii v Budapešti. Prijímací pohovor trval až nezvyčajne dlho. Odborná komisia si vymieňala pohľady, keď študovala Dohnányiho predložené skladby. Požiadali ho, aby kúsok z nich predviedol. Z listu, ktorý Dohnányi poslal rodičom do Bratislavy vieme, že odohral práve *Largo* zo *Sláčikového sexteta B dur*, *Scherzo* zo *Sláčikového kvarteta a mol* a pieseň *Das verlassene Mägdlein*. Dokonca ho požiadali, aby predviedol improvizáciu. Dôvodom bolo, že mali pochybnosti o autorstve jeho skladieb. Následnou improvizáciou všetkých presvedčil o pravosti jeho diel a uchvátil komisiu svojimi improvizáčnymi schopnosťami.³³ *Sláčikové sexteto* dvakrát revidoval. Najprv v roku 1896, už ako študent Hansa Koesslera. Ďalšie revidovanie uskutočnil niekedy v rokoch 1898-1899. Prvá časť *Allegro ma tranquillo* sa rozprestiera na výrazne dlhší časový úsek ako ostatné časti. Úvodná téma začína v tmavších polohách a má tajomný charakter. Zopakovaním vo vyšších polohách naberá na živote. Po nej nastupuje kontrastná téma, farebne jasnejšia a lúbežného charakteru. Už prvá časť je dôkazom Dohnányiho vyspelej remeselnej zručnosti, s akou napísal jednotlivé party. Druhá, najkratšia časť *Scherzo, Allegro vivace* je príznačná svetlou a vzdušnou hudbou. Ako kontrast k scherzu tu zaznieva zvukovo tmavšie trio. Tretia časť *Adagio quasi andante* je skôr pokojná, vyrovnaná. Prvé violončelo niekoľkokrát hrá prenikavé melódie. Finále *Animato* začína témou pripomínajúcou niektoré z pochodov Felixa Mendelssohna Bartholdyho alebo Roberta Schumanna. Posledná časť sa nesie až do konca v iskrivo slávnostnom duchu.³⁴

4. Diela skomponované počas návštev Bratislavy po roku 1894

Ernst von Dohnányi aj v čase pobytu vo svojom rodnom meste po roku 1894 nezabudol na komponovanie. Počas jeho návratov tu priebežne napísal ďalšie skladby. V roku 1896 to bola napr. predohra *Zrínsky*. Tú podľa dostupných údajov komponoval v Bratislave, ale aj v Budapešti.³⁵ Skladba vyniesla Dohnányimu jednu z cien na festivale Milénium, ktorý bol oslavou vzniku Uhorska. Predohra *Zrínsky* mala premiéru 2. júna 1897 na Dohnányiho diplomovom koncerte v Budapešti.³⁶

V roku 1898 to bol už spomínaný *Koncert pre klavír a orchester e mol*, ktorý Dohnányi komponoval na bratislavskej Železnej studničke. Okrem Bratislavy sa práci na ňom venoval aj v Bavorsku, pri jazere Starnberg. Koncert, venovaný Eugenovi d'Albertovi, mal premiéru 11. januára 1899 v Budapešti. Odohral ho sám autor a orchester dirigoval Hans Richter. V tom istom roku skomponoval Ernst von Dohnányi počas návštevy Bratislavy aj *Gavottu a Musettu pre klavír B dur*. Skladbu venoval arcivojvodkyni Henriette. Premiéru mala 28. novembra 1898 v Londýne, kde Dohnányi svoje dielo sám interpretoval.³⁷

V roku 1899 začína v Bratislave komponovať skladbu s názvom *Sonáta pre klavír a violončelo b mol*, op. 8. Kompozícii tohto titulu sa venoval aj v Londýne. Dielo venoval violončelistovi Ludwigovi Lebellovi,³⁸ svojmu spolužiakovi a dobrému priateľovi. Počas štúdia v Budapešti spolu často muzičovali, debatovali v kaviarni či hrali biliard.³⁹ Spolu s ním odohral Dohnányi aj premiéru tejto skladby 4. decembra 1899 v Londýne.⁴⁰

5. Zhrnutie a záver

Ernst von Dohnányi je jednou z najväčších a najvýraznejších hudobných osobností Bratislavy. Vo veľkom svete na svoje rodné mesto nikdy nezabudol a hrdo sa k nemu hlásil. Preslávil sa

³³ DOHNÁNYI – GRYMES: *Ernst von Dohnányi* (◀ pozn. 10), s. 17.

³⁴ Por. Ernő DOHNÁNYI / Mihály MOSONYI: *String Sextets*, Budapest Sextet, CD (Hungaroton 2014, HCD32300), <https://www.earsense.org/chamber-music/Erno-Dohnanyi-String-Sextet-in-B-flat-major-Wo80/>.

³⁵ PODHRADSZKY, *The Works of Ernő Dohnányi* (◀ pozn. 28), s. 362.

³⁶ DOHNÁNYI – GRYMES: *Ernst von Dohnányi* (◀ pozn. 10), s. 23.

³⁷ PODHRADSZKY, *The Works of Ernő Dohnányi* (◀ pozn. 28), s. 363.

³⁸ Tamtiež

³⁹ DOHNÁNYI – GRYMES: *Ernst von Dohnányi* (◀ pozn. 10), s. 18.

⁴⁰ PODHRADSZKY, *The Works of Ernő Dohnányi* (◀ pozn. 28), s. 363.

ako klavírny virtuóz, ktorého ťažiskovým repertoárom boli skladby Beethovena, Schumanna či Brahmsa. Nezabudol ani na tvorbu svojho priateľa Bélu Bartóka. Z jeho pôsobení môžeme spomenúť miesto profesora na Vysokej hudobnej škole v Berlíne (1908-1915).⁴¹ V medzivojnovom období pôsobil v Budapešti ako dirigent a riaditeľ budapeštianskej filharmónie. V tomto čase sa stal aj riaditeľom hudobného oddelenia v maďarskom rozhlase. Po ukončení druhej svetovej vojny musel odísť z Európy. Čelil rôznym vykonštruovaným obvineniam – napr. »bol obvinený zo spolupráce s Gestapom a udávania židovských muzikantov«. ⁴² Najprv vycestoval do Argentíny. Definitívne sa usadil v USA, kde vyučoval na Floridskej štátnej univerzite. Patril k excelentným klavírnym virtuózom a pedagógom prvej polovice 20. storočia.⁴³

Osobnosť takéhoto významu by si malo každé mesto chrániť, prezentovať a pýšiť sa ňou. Ako spomínam v úvode, povedomie o Dohnányim a aj jeho skladateľských kolegoch je v Bratislave veľmi slabé. Samotný Dohnányi nemá v meste žiadnu pamätnú tabuľu, ktorá by mohla označovať napr. jeho rodný dom (ktorý dodnes stojí). Ako o ňom spomína Vladimír Godár:

»Ernő Dohnányi je spolu s Johannom Nepomukom Hummelom a Johannom Kasparom Mertzom najvýznamnejším bratislavským skladateľským rodákom. Jeho dielo ostáva na Slovensku takmer neznáme, rovnako ako aj pravda o jeho živote. Mlčanie obklopujúce jeho odkaz nám neumožňuje poznať jeden z najvýznamnejších hlasov stredoeurópskeho kultúrneho priestoru.«⁴⁴

Osobnosť Ernsta von Dohnányiho nesie v sebe veľký potenciál, predovšetkým z hľadiska kultúry a možných hudobných podujatí, na ktoré by mohol nadviazať svojimi aktivitami aj cestovný ruch. Jeho meno poskytuje priestor pre množstvo dramaturgických nápadov, ktoré by kultúrny život v Bratislave mohli obohatiť. »Medzinárodný festival Ernsta von Dohnányiho« alebo »Medzinárodná súťaž Ernsta von Dohnányiho« by mohli osloviť poslucháčov, priaznivcov kultúry a interpretov ako doma, tak aj v zahraničí. Do budúcnosti si tento slávny bratislavský rodák určite zaslúži väčšiu pozornosť...

⁴¹ KALINAYOVÁ-BARTOVÁ a kol., *Hudobné dejiny Bratislavy. Od stredoveku po rok 1918* (◀ pozn. 17), s. 400-401.

⁴² GODÁR, *Epoché* (◀ pozn. 8), s. 59.

⁴³ KALINAYOVÁ-BARTOVÁ a kol., *Hudobné dejiny Bratislavy. Od stredoveku po rok 1918* (◀ pozn. 17), s. 400-401.

⁴⁴ GODÁR, *Epoché* (◀ pozn. 8), s. 59.